

КОМПЕТЕНЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ЕКОНОМІЧНОГО НАПРЯМУ В СИСТЕМІ “КОЛЕДЖ - ВНЗ”

Постановка проблеми у загальному вигляді... В умовах реформування освіти у вищій школі з метою її наближення до загальноєвропейських стандартів доводиться констатувати збільшення розриву між її вимогами до випускника ВНЗ і результатом його підготовки, що зумовлює необхідність відповідних змін у вищій школі.

Із розвитком ринкової економіки і появою нових професій, що потребують високого рівня інтелектуального наповнення, зі зміною професійної кваліфікаційних функцій праці в цілому виникає об'єктивна потреба в розробці теоретичних умов і практичних механізмів фахової підготовки студентів економічного покликання, адекватних умовам сучасного суспільства. Проблеми сучасної освіти вимагають від нас посилити практичний компонент всіх теоретичних досліджень, звернути увагу на вимір і оцінку тієї професійно-практичної підготовки, що досягли реальні фахівці (спеціалісти), тому, що саме від них буде залежати успішність проведення реформ, а в остаточному підсумку, економічного й соціального розвитку суспільства в цілому. Розв'язати ці проблеми можна шляхом більше широкого й наукового обґрунтованого впровадження компетентнісного підходу у вивченні ефективності професійної діяльності майбутнього економіста, бухгалтера, фінансиста, банкіра. Тому спочатку ми звернемося до аналізу наявних класифікацій професійних компетенцій, а потім розглянемо можливість структурування професійно-практичної підготовки майбутніх фахівців через систему їх компетенцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Звернемося до джерел понять і зазначимо, що термін “компетенція” – латинського походження: від *competentia*, що означає “здібний”, або від *competo* – прагну, відповідаю, підхожу, або *competen* – досягати, відповідати.

У російському словнику іноземних слів вказується, що “компетенція” (лат. *competere* – “добивається, соответствовать, подходит”) – круг вопросов, в которых кто-либо хорошо осведомлен” [8].

У радянському енциклопедичному словнику читаємо: “Компетенция (от лат. *Compete* – добиваюсь, соответствую, подхожу) – знания и опыт в той, или иной области” [9].

Новий тлумачний словник української мови подає лише тлумачення компетенції. “Компетенція –

- 1). Добра обізнаність із чим-небудь...
- 2). Коло повноважень якої-небудь організації, установи або особи” [7].

Словник сучасної англійської мови пояснює *competence* – компетенція:

- a) здібності та вміння здійснювати необхідну діяльність;
- б) спеціальна сфера знань;
- в) спеціальні вміння для виконання певних професійних обов'язків [2, с.270].

Крім того, компетенція (латинською *competentia* – належність за правом):

- 1) коло повноважень будь-якого органу або посадової особи;
- 2) коло питань, у яких дані особи володіють знанням і досвідом [10, с. 238].

Компетенція спеціалістів економічного напрямку є предметом уваги і з боку сучасних дослідників І.Агапова, В.Адольфа, Г.Аксьонові, Т.Андроні, В.Буткевич, Н. Беньковської, Е.Зеєра, В.Рибалка, В.Сластьоніна, Г.Храмова, О.Хуторського, С.Шишова та ін. В їх працях розглядаються різні аспекти цього феномену. Враховуючи значення термінології у встановленні наукової істини, ми звернулися до аналізу понять і термінів з метою усунення неоднозначного їх використання стосовно проблеми теоретичних основ формування компетенції спеціалістів економічного напрямку.

Н.Беньковська наголошує, що компетенція – це особиста здатність спеціаліста розв'язувати певний клас професійних задач [6, с.5].

Е.Ф.Зеєр під компетенцією розуміє “загальну здатність спеціаліста мобілізувати у професійній діяльності свої знання, уміння, а також узагальнені способи виконання дій” [3, с.15; 4].

О.В.Хуторський зазначає, що компетенція – це сукупність взаємопов'язаних якостей особистості (знань, умінь, навичок, засобів діяльності), необхідних для якісної продуктивної діяльності [11, с.38].

У дослідженнях С.Є.Шишова і І.М. Агапова поняття “компетенція” визначається як діяльнісна складова отриманої освіти, що допомагає проявитися знанням, умінням і навичкам у незнайомій ситуації, тобто є більш високим рівнем узагальнення останніх [15, с.12].

Ю.В.Фролов, Д.О.Махотін під компетенцією розуміють предметну сферу, про яку індивід добре обізнаний і в якій він виявляє готовність до виконання діяльності; це відкрита система процедурних, ціннісно-смыслових та декларативних знань, що включає взаємопов'язані між собою компоненти (особистісні, соціальні), які активізуються та збагачуються в діяльності в міру виникнення реальних життєво важливих проблем, з якими стикається їх носій [14, с.38].

Понятійне та евристичне багатство характеризує європейські дослідження (T.Q.Roos, Жак Делор, Klement Ute, Arnold Rolf, Munk Dieter, John Ergenbeck, Стивен Адам, Robert Wagenaar, розробки експертів європейського проекту TUNING “Настройка образовательных структур” [12, с.83].

Виклад основного матеріалу дослідження... “Компетенція засновується на знаннях, конструюється через досвід, реалізується на основі волі”, – зауважив John Ergenbeck [13]. Привабливість поняття “компетенція” замість терміна “кваліфікація” складається у відкритому і все об’ємному значенні, – пише німецький дослідник Уте Клемент, – якщо кваліфікація описує функціональні відповідності між вимогами робочих місць і ціллю освіти, то компетенція повинна включати можливість діяти адекватно в широких галузях” [5].

В проекті TUNING поняття компетенції включає знання і поняття (теоретичні знання академічної області, здібність знати і розуміти), знання *як діяти* (практичне і оперативне використання знань в конкретних ситуаціях), знання *як бути* (цінності як невід’ємна частина способу сприйняття і життя з іншими в соціальному контексті).

Складність вивчення компетенцій полягає в тому, що кожний окремий вид діяльності активізує прояв свого комплексу компетенцій, при цьому вони можуть заміщати й компенсувати один одного.

Проте аналіз наукової літератури й джерел із суміжних галузей (філософії, лінгвістики, юриспруденції та ін.) дозволив нам виділити такі підходи до класифікації видів компетенцій.

Компетенції класифікують:

а) стосовно діяльності окремої людини або суб’єкта держави (компетенція суб’єкта федерації, економічна, фінансова, судова, правова, споживча компетенція);

б) за галузями застосування й за видами побутового, навчального, виробничого, культурного життя людини (комунікативна, соціальна, навчальна, соціокультурна), тобто предметно-змістовний підхід;

в) за забезпеченням готовності та умінь здійснювати ту або іншу професійну діяльність (професійно-педагогічна, методична, комунікативна компетенція);

г) за оволодінням загально предметним змістом освіти або вузько предметним, тобто різномірності (предметні, між предметні, загально предметні, спеціальні й ключові, тобто узагальнені, більше високі, інтегровані);

д) за способами над предметних дій, необхідних для самореалізації особистості [1].

При дослідженні компетенції була зосереджена увага на види, їх характеристики і значення, що відображено на рисунку.1

Навчально-пізнавальна. Це сукупність умінь і навичок пізнавальної діяльності. Володіння механізмами планування, аналізу, рефлексії, самооцінки успішності власної діяльності. Володіння прийомами дій в нестандартних ситуаціях, евристичними методами розв’язку проблем. Володіння вимірювальними навичками, використання статистичних та інших методів пізнання.

Інформаційна компетенція. Це здатність за допомогою засобів інформаційних технологій (телевізор, комп’ютер, телефон, Інтернет та ін.) самостійно шукати, аналізувати, відбирати, опрацьовувати та передавати необхідну інформацію.

Комунікативна компетенція. Це володіння навичками взаємодії з оточуючими людьми, уміння працювати в групі. Знайомство з різними виробничими ролями наприклад, (бухгалтер по зарплаті, бухгалтер з обліку основних засобів, або контролер-бухгалтер, заступник головного бухгалтера; економіст, економіст-плановик, економіст-організатор, або начальник планово-економічного відділу).

Соціально-трудова компетенція. Ця компетенція означає володіння знаннями та досвідом у цивільно-суспільній діяльності (роль громадянина, виборця, представника). В соціально-трудовій сфері – права споживача, покупця, клієнта, виробника, фахівця, керівника. До цієї компетенції відносяться вміння аналізувати ситуацію на ринку праці, діяти у відповідності до особистої та суспільної користі, володіти етикою трудових і цивільних взаємовідносин.

Компетенція особистісного самовдосконалення. Це володіння способами діяльності в особистих інтересах і можливостях. Вона виражається в безперервному самопізнанні, розвитку необхідних сучасній людині особистісних якостей.

Перелічені види компетенції дозволяють людині свідомо застосовувати комплекс професійних знань, навичок і способів діяльності у подальшому житті.

У свою чергу, Комітет з освіти Ради Європи дає класифікацію 39 різних компетенцій в Європейському проекті освіти”.

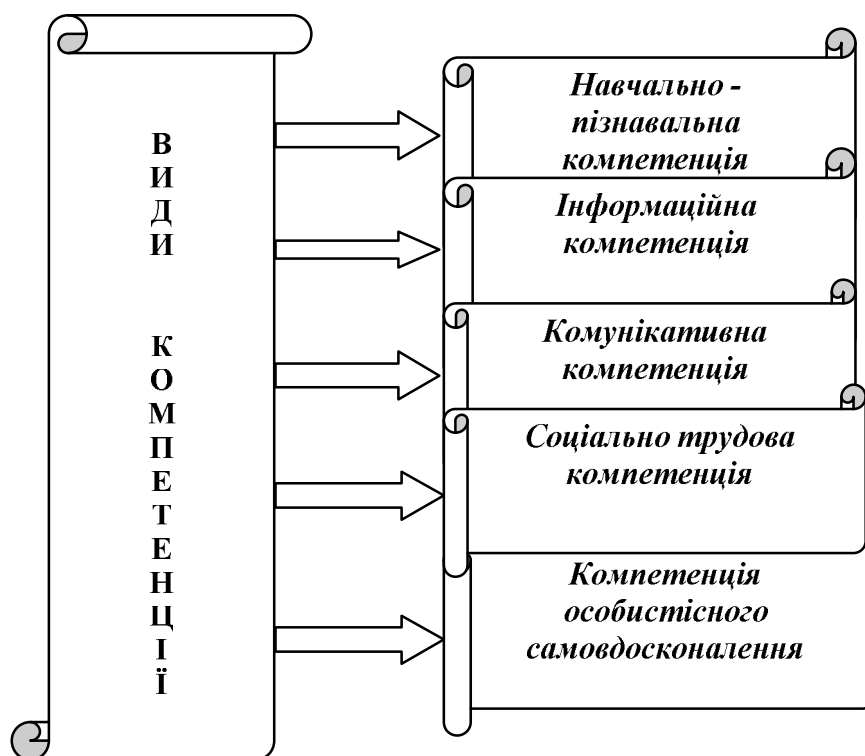
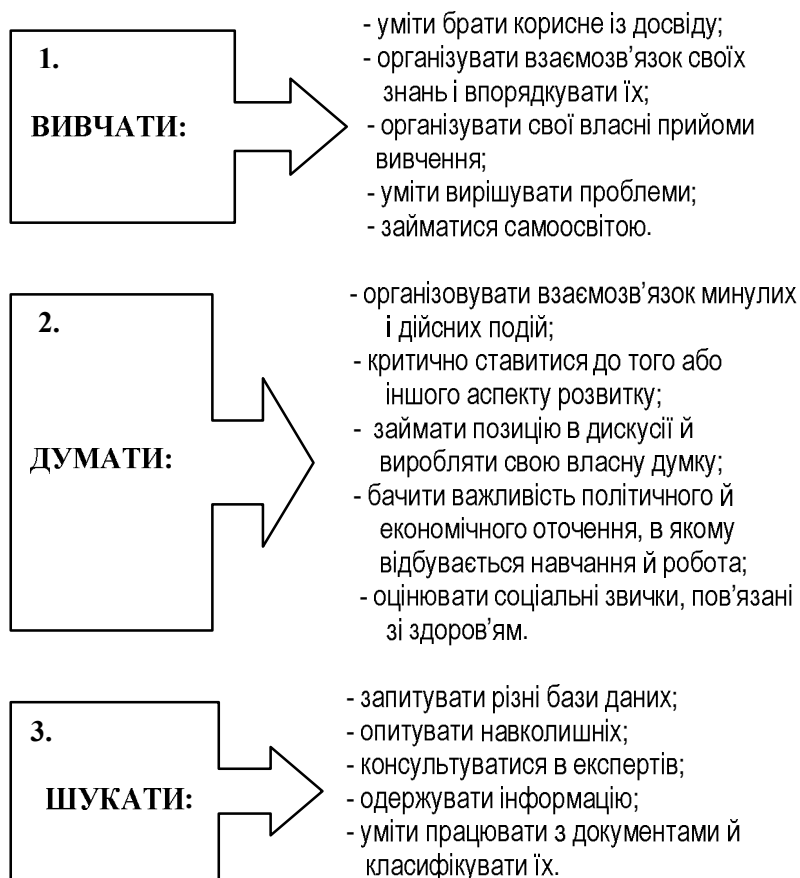

Рис. 1 Види компетенції

Основні шість ключових компетенцій визначені на підставі найбільш важливих розумових і виробничо-практичних операцій, (рис.2) якими повинна опанувувати кожна людина:

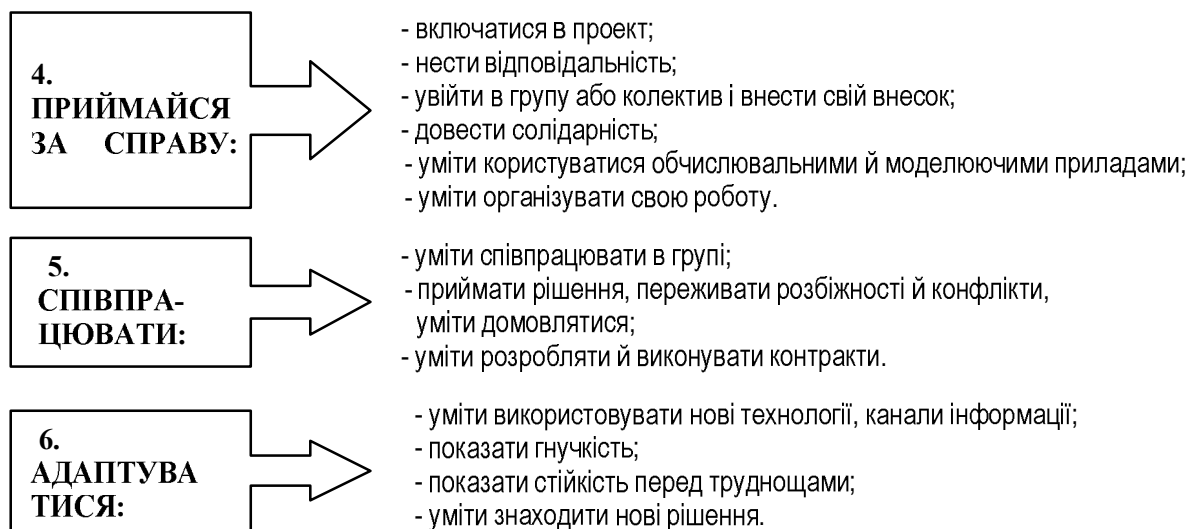

Рис. 2 Ключові компетенції фахівця у виробничо-практичній діяльності

Висновки... Таким чином, компетенція і кваліфікація спеціаліста не проти поставляються один одному. Це єдність професійних і поза професійних знань, умінь, навиків, здібностей, постановок і ціннісних орієнтацій. Вони взаємопов'язані – це різні аспекти суб'єктно-діяльнісного потенціалу особистості. Вони не розглядаються як протилежні, а є взаємодоповнюючими.

Компетенція інтерпретується як “коктейлі навичок”, як Portfolio-Worker, як гармонія власної талановитості (здібності) і оригінальної комбінації практичного досвіду [12, с. 85].

Отже, компетенція і кваліфікація – це питання про цілі освіти. Кваліфікаційний підхід пов'язується із об'єктами (предметами) праці, співпадає з їх характеристиками і не свідчить про те, які здібності, готовності, знання і відношення оптимально пов'язані з ефективною життєдіяльністю людини в багатьох контекстах.

Література

1. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці // Шлях освіти. – 2004. – № 3. – С.22-24
2. Зеер Е.Ф. Профессиональное становление личности инженера-педагога. – Свердловск: Изд-во Уральского ун-та, 1988. – 118с.
3. Завініченко Н.Б. Особливості розвитку комунікативної компетентності майбутнього практичного психолога системи освіти. Дис. ... канд. психол. наук. 19.00.07 – педагогічна та вікова психологія. – К.: 2003. Інститут психології ім. Г.С. Костюка АПН України.
4. Науковий вісник. Випуск 330. Педагогіка та психологія. – Чернівці: Рута, 20007. – 217с.
5. Новий тлумачний словник української мови. – К.: Вид-во “Аконіт”, 1999. – Т2. –305 с.
6. Проблеми освіти: науково-методичний збірник – (кол. авт.) – К.: Інститут інформаційних технологій і змісту освіти, 2007. – Вип.52. – С.367.
7. Советский энциклопедический словарь. – М.: Сов. Энциклопедия, 1981. – 1077 с.
8. Словарь иностранных слов. – 14-е изд. испр. – М., 1987.
9. Соколова І. Професійна компетентність учителя і проблема структури та змісту // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2004. – Вип.1. – С.816.
10. 10 Фролов Ю.В., Махотин Д.А. Компетентностная модель как основа оценки качества подготовки специалистов // Высшее образование сегодня. – 2004. – №8. – С. 34-41.
11. Шишов С.В. Агапов И.Н. Компетентностный подход к образованию как необходимость. // Мир образования. Образование в мире. – 2001. – №4. – С.8
12. Clement Ute, Arnold Rolf (H). Kompetenzen – twicklung in der Beruflichen Bildung. Leske + Budrich, Opladen 2002.
12. Dicionary of confemporary English. – 3-d editions Longman. – England, 2001.
13. Tendencies towards renovation of higher education sustems and educational standards of the cis countries within the cohtext of the bologna process: nal analytical report / Sci. Ed. By Proffessor V.I. 15. 15. Baidenko, Ped. Dr. – М.: Research Centre for the problems of Quality in Specialists Training, 2006. –159p.
14. 16. Fopenbeck John, Heyse Volker. Die Kompetenzbi ographie. Strategien der Kompetenzentwick, licng durch selbstorganisiertes Lerner und multimediale Kommunikation. Waxmann Manster / New Vork, Munchen / Berlin, 1999.

Анотація

В статті розкривається сутність поняття компетенції як складової професійної підготовки в діяльності спеціаліста економічного напрямку, а також види компетенції в системі “коледж – вnz”.

В статье раскрывается сущность понятия компетенции как элемента профессиональной подготовки в деятельности специалиста экономического направления, а также виды компетенции в системе "колледж – вуз".

Подано до редакції 14.02.2008р.

© 2008

Олексієнко Л.Л.

МОДУЛЬНО-БЛОКОВЕ СТРУКТУРУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ ВИЩОЇ ШКОЛИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Проблема підготовки економічних кадрів, що відповідають сучасним вимогам суспільства й розвитку виробництва, актуалізує проблему якісного утворення. У рішенні цієї проблеми більша роль приділяється вищій школі, пошуку шляхів модернізації навчального процесу у ній та способів активізації природного потенціалу особистості в оволодінні основами професіоналізму.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми... Існуюча джерельна база з проблеми модульно-блокового структурування навчального процесу представлена у роботах різних вчених (Г.Абрамова, Ю.Куницька, Н.Масюкова, В.Слободчиков, І.Якиманська та ін.).

Формулювання цілей статті... Аналіз сформованої вузівської практики дозволяє затверджувати, що:

1. Цілі традиційного навчального процесу у вищій школі не відповідають сучасній соціальній ситуації, оскільки він спрямовується переважно на відтворення предметних знань, умінь та навичок, передачу готових нормативів. Якість педагогічної освіти та підготовки конкурентно здатних фахівців до професійної діяльності вимагає розвитку їх суб'єктної позиції та оволодіння процедурами проектної діяльності.

2. Зміст навчальної інформації на лекційно-семінарських заняттях обмежується, як правило, предметним компонентом та характеризується багатопредметністю. Процесуально-діяльний компонент, що сприяє розвитку креативності майбутніх менеджерів, у змісті навчального матеріалу практично відсутній.

3. Навчальні програми дисциплін, які відображають предметний зміст навчання, не спрямовуються на розвиток креативності та рефлексії як механізмів проектування навчальної діяльності студентів.

4. Структурування наукового знання проводиться безвідносно до суб'єктної позиції майбутніх фахівців та їхній зміст не використовується для розвитку креативного ставлення студентів до професійної діяльності.

5. Лекційно-семінарська система не вирішує проблеми навчання студентів прийомам самоорганізації у нестандартній діяльності та розвитку творчого мислення через домінування у ній цінностей предметного змісту над цінностями особистісного та професійного зростання майбутніх фахівців.

6. Навчання в ситуації "слухаємо – відтворюємо почуте" не забезпечує позитивний вплив на розвиток креативності як основи нестандартної діяльності, механізму формування творчих здатностей та креативного ставлення до виконання професійних функцій.

Виклад основного матеріалу дослідження... Ціннісною підставою для організації ефективної підготовки майбутніх менеджерів в умовах вищої школи може бути ідея модульно-блокового структурування навчального процесу, реалізація якого припускає створення умов для розвитку креативності як механізму творчого рішення педагогічних завдань та виконання професійних функцій у самостійній діяльності.

Модульно-блокове структурування навчальної інформації дозволяє студентам включитися у креативно-рефлексивний процес, а на етапі самоактуалізації – забезпечує ним системне осмислення навчальної діяльності та власних професійних можливостей, творчих здібностей. Структурування наукового знання відповідно до особливостей праці менеджера та його особистостей розвиває у студентів потребу в самоосвіті та створює умови для саморозвитку їхніх творчих можливостей і креативного відношення до професійної діяльності. Без зміни позиції студента стосовно власної креативності та активності, до завдань особистісного розвитку – відбувається підміна власної зміни зовнішнім оволодінням технологічними засобами професійної діяльності [1]. Модульно-блокове структурування навчального матеріалу та методика побудови занять забезпечує одну з умов, що позитивно впливає на динаміку рівня, креативності у позитивну сторону – розвиваючи освітнє середовище, основою якого виступає не вплив викладачів, а педагогічна взаємодія, співробітництво та співтворчість у системі відносин "викладач – студенти".

У ситуації педагогічної взаємодії, співробітництва та співтворчості проявляється індивідуальність кожного студента та його креативне ставлення до навчального, а потім й до професійної діяльності. Навчальні заняття з дисциплін повинні сприяти розвитку самосвідомості майбутніх педагогів і спонукати їх до вдосконалювання мислення та креативної діяльності студентів за рахунок оволодіння ними різними типами мисленнями – креативного, рефлексивного, критичного, проективного. Усвідомлення власної значимості та знаходження творчого стилю діяльності у поєднанні з розумінням інших учасників навчального процесу та повагою до їхньої індивідуальності, креативності в діях стимулюють творче становлення особистості майбутніх фахівців [4].